

บทที่ 4

บทสรุป

งานวิจัยและพัฒนากายการเกษตรยั่งยืนของภาคใต้ที่ผ่านมายังมีอยู่น้อยมากและอยู่ในแวดวงจำกัด ดังนั้น การศึกษาวิจัยและพัฒนาเกษตรยั่งยืนของภาคใต้จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อให้ทันกับกระแสการพัฒนาของสังคมไทย แต่เนื่องจากเกษตรยั่งยืนมิใช่เทคโนโลยีการผลิตหรือนวัตกรรมใดนวัตกรรมหนึ่ง แต่เป็นการพัฒนาที่ต้องมีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (ระบบคิดในการมองโลกมองสังคม) ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมองปัญหาแบบองค์รวมและการร่วมมือกันในการแก้ไขหรือการวิจัย และพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการวิจัยและพัฒนา นอกจากนี้ การที่เกษตรยั่งยืนไม่ใช่รูปแบบตายตัวสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามข้อจำกัดของลักษณะพื้นที่ ทำให้ยุทธศาสตร์การวิจัยต้องเน้นที่การศึกษาเรื่องของท้องถิ่นหรือชุมชน เพื่อให้เห็นถึงศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการวิจัยต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อให้การพัฒนาเกษตรยั่งยืนของภาคใต้สามารถบรรลุความยั่งยืนทั้ง 3 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการวิจัยและพัฒนาเกษตรยั่งยืนภาคใต้ โดยมีโจทย์วิจัยหรือประเด็นที่อยากรู้โดยเรียงลำดับจากความสำคัญมากไปหาน้อยคือ โครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรยั่งยืนในพื้นที่ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร องค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่เหมาะสมในการจัดการกระบวนการผลิตทั้งที่มีอยู่แล้วหรือการนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ปัจจัยเอื้อ/อุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรยั่งยืนมีอะไรบ้าง การประเมินการพึ่งตนเองและความสำเร็จตลอดจนมูลค่าของการทำเกษตรยั่งยืน และการพัฒนาเกษตรยั่งยืนสู่ธุรกิจ